Kinga Zawodzińska-Bukowiec

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie

Nazwy części wsi, przysiółków, osad i rumunków – nazwy terenowe czy miejscowe? (na podstawie toponimów ziemi dobrzyńskiej)

1. Wprowadzenie

Jednym z podstawowych zadań, jakie stawiają dziś przed sobą onomaści, jest wyznaczenie zakresu znaczeniowego terminów: nazwa terenowa i nazwa miejscowa. I choć wydawać by się mogło, że dotykamy kwestii oczywistych, wszak mówimy o względnie ustabilizowanym obszarze onimicznym [por. Mrózek 2003a: 11–12], to gdy skonfrontujemy różne stanowiska badawcze, okaże się, że wcale nie jest takie pewne, czy wszyscy podążamy w tym samym kierunku. Mimo wielu lat badań nad obiema subkategoriami toponimicznymi nie ma zgodności co do sposobu ich ujmowania, rozróżniania, a tym samym metod badania. Najwięcej wątpliwości pojawia się w przypadku nazw części wsi, przysiółków, osad, czyli – najogólniej rzecz ujmując – z reguły obiektów niesamodzielnych [por. Lubaś 1963: 196; Dejna 1956: 103; Kucała 1959: 67].

Coraz rzadziej spotykamy się z włączaniem nazw osad niesamodzielnych do zbioru mikrotoponimów. Uogólniając, współcześnie zauważa się wyraźną tendencję do trójelementowego opisu systemu toponimicznego, uzależnionego od charakteru obiektu (kryterium kulturowe), określonego przez właściwości: 1) nazw miejsc zamieszkałych (czyli nazwy miejscowe, inaczej makrotoponimy, ojkonimy); 2) nazw miejsc niezamieszkałych (nazwy terenowe lub mikrotoponimy, anojkonimy); 3) nazw funkcjonujących w przestrzeni miejskiej [Mrózek 2003b: 124]. Uwzględnienie kryterium kulturowego determinuje zatem podział wszystkich toponimów na trzy zbiory o wyraźnie zarysowanych granicach.

W związku z powyższym pytanie o toponimiczny status części wsi, przysiółków itp. nie powinno wywoływać żadnych wątpliwości, tymczasem – jest inaczej. Niniejszy artykuł jest próbą uchwycenia zależności toponimicznych i mikrotoponimicznych na podstawie nazw obiektów niesamodzielnych. Bazując na określonym wycinku toponimii ziemi dobrzyńskiej, spróbuję pokazać: po pierwsze

– dotychczasowe podejście badawcze do dobrzyńskiego nazewnictwa, po drugie – skonfrontuję wyniki badań własnych z systemową charakterystyką nazw miejscowych i terenowych. W ostatecznym rozrachunku powyższe działania powinny nie tylko doprowadzić do udzielenia odpowiedzi na pytanie postawione w temacie opracowania, lecz także przyczynić się, choćby w niewielkim stopniu, do uściśleń obszaru metodologiczno-terminologicznego, a wszystko to w myśl zasady: „najcenniejszą wartością w terminologii jest jej jednolitość” [Bezłaj *et al.* 1983: 18].

2. Badania nad nazewnictwem ziemi dobrzyńskiej

W całym bogactwie prac poświęconych polskiemu nazewnictwu osadniczemu ziemia dobrzyńska zajmuje odległe miejsce. Znane są wprawdzie dwie prace Ł. M. Szewczyk [1981, 1987], brak jest natomiast monografii przedstawiającej dobrzyńskie toponimy – czy to w aspekcie strukturalnym, czy semantycznym.

Wychodząc od stanu współczesnego, ustalonego na podstawie *Wykazu urzędowych nazw miejscowości* (WUN, t. I–III, 1980–1982) i jego zaktualizowanej wersji elektronicznej oraz spisu *Urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych*, słownika *Nazwy miejscowe Polski*, zauważymy, że wśród wszystkich niesamodzielnych jednostek osadniczo-administracyjnych ziemi dobrzyńskiej znajdują się: części poszczególnych wsi (w zdecydowanej przewadze), osady, kolonie, przysiółki. Liczba wyekscerpowanych jednostek toponimicznych wynosi 455. Zakres znaczeniowy poszczególnych jednostek administracyjnych, wziętych pod uwagę w trakcie badania, w dużej mierze reguluje dziś ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych. Współczesny materiał badawczy wzbogacony został wybranymi przykładami nazw osad dziś nieistniejących, zaginionych. By osiągnąć względnie pełny obraz badanych nazw, zarówno w aspekcie motywacyjnym, strukturalnym, jak i funkcjonalnym, należy sięgnąć do kontekstowych zapisów historycznych. Spojrzenie na materiał źródłowy z pewnej perspektywy czasowej pozwoli zaobserwować nie tylko rozwój poszczególnych nazw, ale również wydobyć stałe i zmieniające się cechy nazewnictwa danego terenu [Rzetelska-Feleszko 1982: 176; por. też Mrózek 2008: 253].

W oparciu o analizę chronologiczną i sposób funkcjonowania zasobu toponimicznego ziemi dobrzyńskiej na przestrzeni wieków, zauważymy, że wśród wszystkich niesamodzielnych jednostek osadniczo-administracyjnych ziemi dobrzyńskiej poszczególne obiekty często zmieniały swój status. Co ciekawe i charakterystyczne dla badanego terenu, najczęstszy kierunek zmian administracyjnych, a w ślad za nimi nazewnictwowych migracji wewnątrz subkategorii, przedstawiał się tak, że nazwy pierwotnych rumunków stawały się:

1) albo nazwami wsi (często okresowo), np.: *Czerskie Rumunki*, wś, włoc., gm. Wielgie, 16,5 km na pñ.-wsch. od Dobrzyńa nad Wisłą: *Czarne*, rumunki 1880 SG I 742; *Czarne Rumunki* (Czerskie) 1962 Mp-25 (Lipno); *Czerskie Ru-*

munki, -kich -nek 1980 WUN I 282. – N. zestawiona, człon odróżniający od n. pobliskiej wsi *Czarne*. Oboczny człon *czerskie* od *czerny, czarny*, z suf. *-ski*. *Lelitowo*, przys. wsi Szembekowo, dawniej wś, tor., gm. Obrowo, 15 km na wsch. od Torunia: *Jelitowo* 1789 Borucki 35; *Rumunek Lelitowo* 1825 Gawarecki 153; *Lelitowo*, wś 1884 SG V 133; *Lelitowo, -wa*, cz. wsi Szembekowo 1972 UN 187, 8; *Lelitowo, -wa* 1981 WUN II 276. – Od n. os. *Jelito, Lelito* RymSEN I 346, z suf. *-owo*. *Łapinóż-Rumunki*, wś, tor., gm. Wąpielsk, 11 km na pld.-zach. od Brodnicy: *Łapinóż*, wś i folw. 1884 SG V 591; *Łapinóż Rumunki* 1952 UW 54; *Łapinóż-Rumunki, -noża -nek, łapinoski* 1971 UN 183, 14. – N. może od stp. dwuczłonowego przezwiska czy przydomka **Łapinos*, por. n. on. *Łapibuda* SSNO III 311 oraz nazw. *Łapinos* RymSEN II 34. Wtórnie *Łapinóż*, z adideacją do ap. *nóż*;

2) albo nazwami części wsi, kolonii, przysiółków, osad: *Czartownia*, cz. wsi Józefowo, dawniej wś, płoc., gm. Szczutowo: *Czartownica* 1784 MpPerPł; *Czartownia*, rum. 1825 Gawarecki 153; *Czartownia*, kol. 1880 SG I 774; *Czartownia*, wś 1967 SM 184; *Czartownia, -wni* 1980 WUN I 274. – Od czart ‘zły duch, diabeł’, z suf. *-ownica, -ownia*. *Rumunki Ignackowo*, cz. wsi Ignackowo, włoc., gm. Lipno: rumunek z trzema chałupami nazwany *Jgnackowo* 1774 Wiz.Dek. Lipn. 286, 41–42; *Ignackowo*, rum. 1784 MpPerPł; *Rumunki Ignackowo* 1882 SG III 224; *Rumunki Ignackowo* 1935 Mp-100 (Lipno). – Człon odróżniający od n. pobliskiej wsi *Ignackowo*. *Ryszewek*, os., dawniej wś, włoc., gm. Lipno, 4 km na pld.-zach. od Lipna: *Ryszewek* 1784 MpPerPł; *Rumunek Ryszewek* dito *Tomaszewo* 1825 Gawarecki 153; *Ryszewek*, wś 1885 SG X 114; *Ryszewek*, kol. 1921 Sk I 61; *Ryszewek, -wka*, cz. wsi Tomaszewo 1972 UN 180, 41; *Ryszewek, -wka* 1982 WUN III 177. – Może od nazw. *Rysz, Ryś* RymSEN II 379 (od podstawy *rys-*, por. stp. *rys, ryś* ‘gatunek zwierzęcia’), z suf. *-ewek*.

Uwaga badawcza skupia się w tym miejscu na rumunkach, bowiem „spotykamy je w zachodnich głównie powiatach (gostyński, lipnowski, rypiński)” [SG X 12], zatem na obszarze ziemi dobrzyńskiej. Intensywny rozwój osad rumunkarskich przypada w Polsce na wiek XVIII. Wnikliwą charakterystykę osad rumunkarskich podaje W. H. Gawarecki:

Rzadko która wieś w Ziemi Dobrzyńskiej jest bez osad czynszowych gospodarzy pojedynczo i oddzielnie od siebie i wsi mieszkających. Słowo *Rumónek* [...] bierze swój początek od słowa niemieckiego *Räum*, to jest „miejsce wolne”. Ponieważ wszystkie prawie wsi Ziemi Dobrzyńskiej miały dawniej bory i zarośla, przeto za napływem do niej narodu niemieckiego, dziedzice wsiów pozwalali mu w tych miejscach budować się i osiedlać; że zaś dla ulokowania się każdy przybysz musiał bór lub zarośle wycinać i dopiero stawiać budowlę, co wszystko w języku niemieckim *Räum machen Räumung*, miejsce czynić znaczy, stąd także pojedyncze osoby Rumonkami są nazwane [...] [Gawarecki 1825: 118].

Jak pokazują zaprezentowane wyżej przykłady, w wielu obecnych nazwach wsi, części wsi, nazwach kolonii, przysiółków przetrwały nazwy dawnych rumunków. Należałoby w tym miejscu podkreślić, że zarówno w źródłach XVIII,

jak i XIX-wiecznych ani sama obecność pierwotnego członu, ani jego pozycja (pre- i postpozycja), ani też pisownia czy fleksja (*rum.*, *Rumunek*, *Rumunki*, *Rumun.*) w nazwach zestawionych nie są stabilne. Wynika to zapewne z apelatywnego charakteru tegoż członu. „W świetle danych osiemnastowiecznych określenie *Rumunek* było jeszcze wyrazem pospolitym, dopiero w późniejszych pojawia się jako nazwa własna, człon utożsamiający w złożeniach z nazwą ponowioną” [Szewczyk 1981: 72]. Nie tylko apelatywne poczucie względem członu *Rumunek* || *Rumunki* przyczyniło się do jego redukcji, również naturalna tendencja do ekonomii języka, czyli eliminowanie z przestrzeni komunikacyjnej członów zbędnych, a za takie społeczność lokalna uznaje często nazwy obiektów o charakterze rodzajowym. W ten sposób dochodzi do usamodzielnienia się przymiotnikowej formy członu odróżniającego, np. *Rumunki Jankowskie: Jankowskie*, dziś cz. wsi Jankowo, włoc., gm. Lipno, 7 km na pñ.-zach. od Lipna: *Jankowskie, -kiego* 1972 UN 180, 28. Reasumując, pierwotny człon utożsamiający mógł ulec elipsie, czego świadectwem są, po pierwsze, zapisy źródłowe, a po drugie – toponimy funkcjonujące współcześnie. W powyższym, przykładowym tylko, zestawieniu nazw dobrzyńskich zauważymy, że w wielu przypadkach jednak pierwotny człon utożsamiający *Rumunek* || *Rumunki* pozostał i nadal współtworzy nazwę obiektu, która dziś rumunkiem już nie jest, ale dzięki swojej strukturze w dalszym ciągu wykazuje leksykalny związek z właściwą genezą osadniczą.

Nazwy osad niesamodzielných współtworzą regionalną przestrzeń toponimiczną – to oczywiste, powraca jednak pytanie o status badanych nazw, o ich miejsce w subsystemie. Zatem: nazwy miejscowe czy nazwy terenowe? W udzieleniu odpowiedzi na tak postawione pytanie może okazać się pomocne zestawienie cech subkategorialnych obu zbiorów nazw.

1. Nazwy terenowe: nazwy miejsc niezamieszkaných w fazie nominacji [por. Mrózek 1990: 8], pozostające poza aktem urzędowej rejestracji nazw, charakteryzujące się zredukowanym w stosunku do nazw miejscowych rejestrem motywów nominacyjnych [por. Mrózek 2008: 253], z przewagą motywacji topograficznej (w aspekcie charakteryzującym i lokalizującym) oraz (w mniejszym stopniu) i posesywnej. Regionalne zbiory mikrotoponimów, będąc często efektem spontanicznego aktu nominacji, korzystają z apelatywnej płaszczyzny języka, jednocześnie oznaczają (nazywają) i określają (charakteryzują, opisują). Służą małym wspólnotom jako „orientacyjne wyznaczniki naturalnego rozczłonkowania rzeczywistości terenowej” [ibidem: 253]. Charakteryzują się mniejszą stabilnością funkcjonalną w przestrzeni komunikacyjnej, różnorodnymi wzorcami strukturalnymi; wąskim zakresem funkcjonowania w komunikacji społecznej, a tym samym nieoficjalnym obiegiem lokalnym. Dynamiczny charakter systemu mikrotoponimicznego przejawia się m.in. w nietrwałości, w zmienności, wariantywności (np. warianty leksykalne, eliptyczne) oraz paralelizmie (dublety nazwowe danego terenu – wynikające z dwóch odmienných motywacji). Mikrotoponimiczna problematyka badawcza koncentruje się z jednej strony na obserwacji i opisie granicy apelatywno-onimicznej, a to w związku z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie

o to: „co już jest nazwą, a co jeszcze nie jest” [Rzetelska-Feleszko 1982: 175], z drugiej – na ocenie żywotności określonych struktur onimicznych.

2. Nazwy miejscowe: nazwy obiektów zamieszkałych, objęte urzędową rejestracją, mające charakter oficjalny, charakteryzujące się szerokim, ponadlokalnym zakresem funkcjonowania w przestrzeni komunikacyjnej, zróżnicowanym rejestrem motywów nominacyjnych (topograficzne, kulturalne, dzierżawcze, patronimiczne, służebne, rodowe czy etniczne), a także względną stabilnością i trwałością. Toponimy posiadają charakterystyczne wzory strukturalne, a w zasobie nazw z reguły brak form wariantywnych. Problematyka badawcza odsyła nas do zagadnień osadniczych oraz ujęć semantycznych i strukturalnych.

Gdy porównamy ze sobą subkategorialny opis nazw miejscowych i terenowych, a następnie nałożymy na niego charakterystykę badanych onimów dobrzyńskich, wyłania się charakterystyka tych nazw w aspekcie funkcjonalnym, semantycznym i strukturalnym.

U podstaw wielu drobniejszych, niesamodzielnych obiektów zamieszkałych tkwią nazwy terenowe, które w wyniku zmiany zagospodarowania przestrzennego i administracyjnego przeszły proces toponimicznego awansu. Zmiana charakteru obiektu determinuje przesunięcie funkcji onimicznej: od wyznaczania, oznaczania, często też charakteryzowania konkretnego fragmentu rzeczywistości pozajęzykowej (nazwa terenowa) do identyfikacji (nazwa miejscowa). Zatem pełniona wspólnie przez nazwy części wsi, przysiółków, drobnych osad niesamodzielnych podstawowa funkcja proprialna odsyła do zbioru nazw miejscowych, nie oznacza to jednak, że w chwili powoływania nazwy nie mieściła się ona w ramach subkategorialnego mikrotoponimu. „Rzeczywiście – pisał H. Górnowicz – nazwy małych obiektów zamieszkałych są semantycznie i strukturalnie bliskie lub nawet równe nazwom terenowym, bo z nich systemowo powstały [...]. W takich wypadkach stosunek obecnego do dawnego zakresu nazwy jest stosunkiem historycznym, który w konkretnym wypadku mógł, lecz nie musiał zaistnieć” [Górnowicz 1983: 7–8]. Taki stan rzeczy przyczynia się do rozpatrywania nazw części wsi, przysiółków itp. w kategoriach mikrotoponimów. Tymczasem to nie wielkość i ranga społeczna obiektu jest konstytutywna, ale onimiczna funkcjonalność. Dodając do tego urzędowy charakter badanych nazw, przyczyniający się ponieważ do przekroczenia granicy lokalnego funkcjonowania, a także ich oficjalność, bez trudu dostrzeżemy kolejne cechy nazw miejscowych.

Biorąc pod uwagę kryterium semantyczno-motywacyjne [por. Taszycki 1958: 228–268], zauważymy, że wśród badanego materiału przeważają:

a) nazwy topograficzne z apelatywem rzeczownikowym, przymiotnikowym lub przyimkowym w podstawie, np. *Żabowo, Lipiny, Kępiacz, Zapłocie, Gęsty Las, Wysokie Pole, Lipowiec, Bukowiec, Zabłocie, Głogowo, Buczkowizna, Pokrzywnica, Wilczyska, Wierzbinki*;

b) dzierżawcze, np. *Kasprowizna, Noskowizna, Bartoszewo, Popiołkowo, Ryszewek, Krawcowe Pólko, Budy Popielarskie, Stanisławów Choczeń* [por. Szewczyk 1987: 100];

c) kulturowo-pamiętkowe motywowane różnymi subkategoriami antroponimicznymi: *Agnieszkowo, Helenkowo, Lucynowo*; kulturowo-pamiętkowe przenieszone z innych nazw geograficznych: *Korea, Praga, Paryż*; nazwy motywowane apelatywami: *Pisiak, Zjawionek, Psiarzewo, Stara Cegielnia*; nazwy wskazujące na podział osady: *Nowa Krępa – Stara Krępa*;

d) nazwy relacyjne, np. motywowane nazwami miejscowymi: *Osieczek* (< *Osiek*), *Krojczynek* (< *Krojczyń*), *Biskupianka* (< *Biskupin*), *Chalinek* (< *Chalin*).

Takie semantyczne sklasyfikowanie, odsłaniające ograniczony jednak zasób motywów nominacyjnych, zbliża badane nazwy do zbiorów mikrotoponimicznych, ale w świetle przedstawionej powyższej tezy H. Górnowicza aspekty semantyczne, pozostające w związku z genezą nazwy, nie przesądzają o współczesnej subkategoryzacji mikrotoponimicznej.

Przyjrzyjmy się teraz uwarunkowaniom strukturalnym onimów dobrzyńskich. Wszystkie badane nazwy przyjmują następujące formy strukturalne:

1) nazwy proste (w liczbie pojedynczej i mnogiej): *Kołatek, Przeszkoda, Pismaki, Ugoda, Kamień, Rogale, Wylazłowo, Popielarka, Plebanka, Płaczek, Kretki, Koziołek*. Wszystkie nazwy proste należy podzielić na derywowane i niederywowane słowotwórczo [por. niżej];

2) nazwy komponowane: a) złożenia, np. *Oszczywilk, Bógzapłać, Bożeratuj, Podnietrzeba, Pędziwółka, Zapłocie*; b) nazwy zestawione (dwu- i więcej elementowe), np. *Rumunki Likieckie, Białe Błota, Bożackie Olendry, Budki Zarzyczewskie, Chelmica-Cukrownia, Rętwiny-Bogumiłki, Kozia Ulica, Ostatni Grosz, Nowy Bógpomóż, Krowi Ogon, Sowia Góra, Krzywy Las, Stara Baba*; c) nazwy przyimkowe, np. *Pod Brzeźno, Za Wodą, Przy Włochaniu, Za Odrą*.

Nazwotwórstwo omawianych dobrzyńskich toponimów łączy się bezpośrednio z problematyką typów semantycznych. Próba klasyfikacji strukturalnej nie przynosi ostatecznego rozstrzygnięcia kwestii systemowej przynależności badanych tworów onimicznych. Potwierdza się, że nazwy części wsi, przysiółków, osad często wykazują genetyczne powiązania – i semantycznie, i strukturalnie – z nazwami terenowymi, a te z kolei odsyłają nas często do apelatywnej płaszczyzny języka [por. Rzetelska-Feleszko 1982: 177–178]. Co istotne, nazwy terenowe (zarówno historyczne, jak i współczesne) to w dużej mierze pierwotne wyrazy pospolite, które najpierw za sprawą zmiany funkcji przeszły do zbioru onimów, a następnie przekroczyły granicę mikrotoponimów, by identyfikować, wskazywać osady, przysiółki i części wsi, postrzegane w kategoriach nazw miejscowych, bo zamieszkałych przez człowieka. Zatem nie powinien nikogo dziwić fakt, że wśród wszystkich badanych dobrzyńskich toponimów wiele jest nazw niederywowanych, bezpośrednio przylegających pod względem budowy do warstwy apelatywnej. Nazwy utworzone bez udziału formantów słowotwórczych przyjmują postać:

a) rzeczownikową (singularną, pluralną, trójrodzajową), np. *Doły, Piaski, Wydra, Folwark, Siedliska, Chrapy, Wały, Szlachta, Księżyc, Kozuch*, ale również *Ksawery*;

b) przymiotnikową (singularną, pluralną, trójrodzajową): *Biała, Mokre, Dworskie, Radosne, Kominiarskie, Okragła, Kozia*.

Struktura sama w sobie nie ulega zmianie, brak jest zatem osobnych wykładników słowotwórczych, które wzbogaciłyby charakterystykę subkategorialną omawianych toponimów. Wielu badaczy w podobnych przypadkach mówiłoby o zjawisku prymarności lub tzw. „równości” między nazwami różnych (sub)kategorii, niemniej w myśl zaproponowanej przez J. Bartmińskiego szerokiej definicji pojęcia derywacja, w wyżej przedstawionych przykładach należałoby raczej upatrywać procesów derywacyjnych, zarówno semantycznych, jak i syntaktycznych [Cieślíkowa 1994: 198].

Stosunek ilościowy nazw niederywowanych słowotwórczo do nazw derywowanych w przybliżeniu wynosi 2 : 1. W zbiorze badanych nazw można by odnotować zjawisko nieco osłabionej wyrazistości środków formalnych, jednak nie jest to tendencja ani dominująca, ani stała. Częściej ma miejsce w przypadku nazw części wsi niż nazw przysiółków i drobnych osad. Badania potwierdzają, że określone sufiksy urabiają struktury nazewnicze należące do różnych typów semantycznych. Dla przykładu: jeden z najbardziej produktywnych formantów *-ow-* || *-ew-* tworzy zarówno odantroponimiczne nazwy kulturowo-pamiętkowe, np. *Urszulewo*, nazwy dzierżawcze, np. *Bartoszewo*, ale również nazwy topograficzne, np. *Błotkowo, Dzikowo*. Podobnie sufiks *-izna* [por. Safarewiczowa 1956: 251–252] obok nazw dzierżawczych (w przewadze), np. *Mańkowizna*, tworzy nazwy topograficzne, np. *Dębowizna*, oraz kulturowo-pamiętkowe, np. *Arturowizna*. Na listę stosunkowo produktywnych formantów wpisują się też m.in.: *-ica* (*Lipnica*), *-ice* (*Bolesławice*), *-ek* (*Chalinek*), *-ka* (*Kelerka, Ratymka*), *-ówka* (*Resztówka*), *-anka* (*Studzianka*), *-ko* (*Piekielko*), *-ewko* (*Zofiewko*), *-ki* (*Butruki*), *-ak* (*Pisiak*), *-in-* (*Zmyślin*), *-sk-* (*Oborczyńska*), *-’e* (*Zaolzie*), *-no* (*Smólno*), *-na* (*Potoczna*), *-in(y)* || *-yn(y)* (*Szczawin, Lisiny*), *-(ow)iec* (*Bobrowiec*).

Uchwycenie relacji między nazwami miejscowymi i terenowymi ziemi dobrzyńskiej na poziomie strukturalnym pozwala zauważyć, że badane onimy raz zbliżają się do nazw miejscowych (szczególnie te derywowane), innym znów razem – do mikrotoponimów (nazwy niederywowane, zestawione, przyimkowe). Co ważne, do podobnych wniosków dochodzą badacze toponimii pomorskiej, bliskiej pod wieloma względami toponimii dobrzyńskiej.

3. Podsumowanie

Wnioski płynące z analizy semantyczno-strukturalnej nie przesądzają jednoznacznie o systemowej przynależności badanych nazw części wsi, przysiółków, pojedynczych osad, kolonii, dawnych rumunków do jednego tylko zbioru toponimów. Specyfika tego typu onimów polega na ich mieszanym i przejściowym charakterze, warunkowanym z jednej strony przez kryteria genetyczno-motywacyjne

i semantyczne, z drugiej zaś formalne. Podobieństwa i różnice badanych nazw do obu subkategorii toponimicznych zobowiązują do szerokiego spektrum badawczego (metodologicznego, klasyfikacyjnego, analityczno-syntetycznego). Jeżeli jednak weźmiemy pod uwagę – a wziąć musimy – kryteria funkcjonalne oraz kulturowe, zauważymy, że poddane analizie onimy realizują się dziś jako nazwy miejscowe, specyficzne, ale miejscowe, a nie terenowe: „Dziś są to nazwy obiektów zamieszkałych, i tak należy je traktować” [Górniewicz 1983: 7].

Wykaz skrótów

ap.	– apelatyw
cz.	– część
gm.	– gmina
im.	– imię
n.	– nazwa
n. m.	– nazwa miejscowa
n. os.	– nazwa osobowa
n. ter.	– nazwa terenowa
nazw.	– nazwisko
os.	– osada
por.	– porównaj
pow.	– powiat
przys.	– przysiółek
rum.	– rumunek
suf.	– sufiks
tor.	– woj. toruńskie
włoc.	– woj. wrocławskie
woj.	– województwo
wś	– wieś

Wykaz źródeł

- Borucki – Maksymilian Borucki, *Ziemia kujawska pod względem historycznym, jeograficznym, archeologicznym, ekonomicznym i statystycznym*, Włocławek 1882.
- Gawarecki – Wincenty Hipolit Gawarecki, *Opis topograficzno-historyczny ziemi dobrzyńskiej*, Płock 1825.
- Mp-25(Lipno) – Mapy w skali 1:25 000 wydane w latach 1950–1975 przez Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego w układzie powiatów, tzw. obrębówki.
- Mp-100WIG – Taktyczna mapa Polski w skali 1:100 000 wydana przez Wojskowy Instytut Geograficzny w Warszawie w latach 1924–1938.
- Mp-150 – Mapa 150-7. Archiwum Akt Głównych w Warszawie.
- MpPerPl – *Mapa szczególna województwa płockiego i ziemi dobrzyńskiej zrządzona [...] przez K. de Perthées*, 1784.
- Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, 1996–2007, t. I–VII, red. K. Rymut, Kraków.

- RymSEN – Kazimierz Rymut, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I–II, Kraków 1999–2001.
- SG – Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. I–XV, Warszawa 1880–1902.
- Sk I – Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 IX 1921 r.
- SSNO – Witold Taszycki (red.), *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. I–VI, Wrocław 1965–1987.
- UN – Witold Taszycki (red.), *Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych*, 1972, nr 177; 1972, nr 180; 1972, nr 183; 1972, nr 191.
- UW – *Wykaz gromad Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1952.
- Wiz.Dek.Lipn. – Wizytacja Dekanatu Lipnowskiego AD Płock.
- WUN – *Wykaz urzędowych nazw miejscowości*, t. I–III, Warszawa 1980–1982.

Bibliografia

- Bezljaj France *et al.*, 1983, *Основеи систем и трминологија на словенската ономастика. Основная система и терминологија славјанской ономастики. Grundsystem und Terminologie der Slawischen Onomastik*, Skopje.
- Bigoszewski Zenon, 2000, *Dzieje dobrzyńskie. Materiały z historii miasta Dobrzyń nad Wisłą i ziemi dobrzyńskiej*, Dobrzyń nad Wisłą.
- Cieślíkowska Aleksandra, 1994, *O motywacji w onomastyce*, „Polonica” XVI, 193–199.
- Dejna Karol, 1956, *Terenowe nazwy śląskie*, „Onomastica” II, 103–126.
- Górniewicz Hubert, 1983, *Nazwy terenowe i ich podział wewnętrzny*, [w:] Kazimierz Rymut (red.), *Geografia nazewnictwa*, Wrocław, 7–17.
- Kaleta Zofia, 1998, *Kierunki i metodologia badań. Terminologia*, [w:] Ewa Rzetelska-Feleszko (red.), 45–82.
- Kućała Marian, 1959, *Nazwy terenowe z kilku wsi w powiecie myślenickim*, „Onomastica” V, 67–100.
- Kwiatkowska Eugenia, 1963, *Osadnictwo wiejskie ziemi dobrzyńskiej w świetle planów XVIII i XIX w. i jego przemiany pod wpływem uwłaszczenia i parcelacji*, „Studia Societatis Scientiarum Toruniensis” IV (3).
- Lubaś Władysław, 1963, *Nazwy terenowe powiatów jasielskiego i krośnieńskiego*, „Onomastica” VIII, 195–236.
- Mrózek Robert, 1990, *System mikrotoponimiczny Śląska Cieszyńskiego XVIII wieku*, Katowice.
- Mrózek Robert, 2003a, *Metodologiczno-terminologiczne aspekty rozwoju onomastyki*, [w:] Maria Biolik (red.), *Metodologia badań onomastycznych*, Olsztyn, 11–20.
- Mrózek Robert, 2003b, *Nazwy terenowe (mikrotoponimia, anojkonimia)*, [w:] Ewa Rzetelska-Feleszko, Aleksandra Cieślíkowska, Jerzy Duma (red.), *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, t. II, Warszawa–Kraków, 124–129.
- Mrózek Robert, 2008, *Diachroniczny mikrotoponomastykon w postulatywnym ujęciu badawczym*, „Acta Onomastica” XLIX, 251–257.
- „Pomorskie Monografie Toponomastyczne”, 1974–2000, t. I–XV; I: E. Breza, II: U. Kęsikowa, III: J. Treder, IV: H. Górniewicz, V: J. Łuszczynska, VI: H. Bugalska, VII: H. Górniewicz, VIII: E. Jakus-Borkowa, IX: G. Surma, X: M. Biolik, XI: W. Iwicki, XII: K. Szcześniak, XIII: A. Belchnerowska, XIV: J. Treder, XV: M. Milewska.
- Rzetelska-Feleszko Ewa, 1982, *Nazwy terenowe dawniej i dziś*, „Onomastica” XXVII, 173–185.
- Rzetelska-Feleszko Ewa, 1998, *Nazwy miejscowe*, [w:] Ewa Rzetelska-Feleszko (red.), 191–230.

- Rzetelska-Feleszko Ewa, 2001, *Zagadnienia klasyfikacyjne i terminologiczne w pracach z zakresu toponimii*, [w:] Aleksandra Cieślíkowa, Barbara Czopek-Kopciuch (red.), *Toponimia i oronimia*, Kraków, 33–39.
- Rzetelska-Feleszko Ewa (red.), 1998, *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Warszawa–Kraków.
- Safarewiczowa Halina, 1956, *Nazwy miejscowe typu Mroczkowizna, Klimontowszczyzna*, Wrocław.
- Szewczyk Łucja Maria, 1981, *Dobrzyńskie nazwy części wsi z członem utożsamiającym Rumunek // Rumunki*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 118, 63–97.
- Szewczyk Łucja Maria, 1987, *Struktura słowotwórcza dobrzyńskich nazw części wsi, przysiółków i pojedynczych osad*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 174, 89–113.
- Taszycki Witold, (1946) 1958, *Słowiańskie nazwy miejscowe (Ustalenie podziału)*, Kraków.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych, Dz. U. z 2003 r., nr 166, poz. 1612.
- Wojciechowski Mieczysław (red.), 1987, *Studia z dziejów ziemi dobrzyńskiej XV–XX wiek*, Warszawa–Poznań–Toruń.
- „Zeszyty Historyczne Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego”, red. Mirosław Krajewski, 1989–2002, t. I–VIII.

Kinga Zawodzińska-Bukowiec

The names of the villages, hamlets, settlements and *rumunki* – macrotoponyms or microtoponyms? (based on Dobrzyń toponyms)

(Summary)

The purpose of this article is semantic and structural analysis of the dependent settlements' names in Dobrzyń area. Material research was carried out with those of theoretical simultaneously – it had to determine the range of semantic terms: choronym (macrotoponym), microtoponym. The author tries to determine the place names of the dependent settlements in toponyms subsystem. The author posed the question: are the names of the villages, hamlets, and colonies rather macrotoponyms or microtoponyms? Most of the article is devoted to settlements, which are specific to the Dobrzyń area. In determining the scope of the semantic names of dependent settlements, it was useful to provide a summary of the subcategories characterising macrotoponyms and microtoponyms.

Słowa kluczowe: nazwa miejscowa, nazwa terenowa, osada niesamodzielna, toponimia ziemi dobrzyńskiej.

Key words: choronym (macrotoponym), microtoponym, the settlement of a dependent, toponymy in Dobrzyń area.